FACULTY OF PUBLIC HEALTH

Protecting and improving the health of the public through the organised efforts of our members

Eich Canllaw Pleidleisio ar Iechyd: Etholiadau Cymru 2026

Pam mae hyn yn bwysig i chi

Bydd yr etholiad hwn yn dylanwadu ar eich iechyd chi ac ar iechyd eich teulu am flynyddoedd i ddod. Fel gweithwyr iechyd cyhoeddus proffesiynol, rydym am eich helpu i ddewis gwleidyddion a fydd yn wirioneddol yn gwella iechyd a llesiant yng Nghymru.

Deall iechyd: mwy nag ysbytai a meddygon

Mae angen sylfeini iechyd pwysig ar bob un ohonom i gadw'n iach: diogelwch a sicrwydd, cartref fforddiadwy da, digon o arian i fyw arno, bwyd da, teulu a ffrindiau, addysg, trafnidiaeth, gofal iechyd pan fydd ei angen arnom, mannau gwyrdd, a chymunedau cryf.

Pan nad yw'r hanfodion hyn ar gael gan bobl, maen nhw'n mynd yn sâl yn amlach ac yn marw'n iau. **Mae hyn yn annheg a gellir ei atal.**

Yr heriau iechyd yng Nghymru ar hyn o bryd

- **1 o bob 4 plentyn** yn tyfu i fyny mewn tlodi
- **7.2 miliwn o ddiwrnodau** yn cael eu colli oherwydd salwch bob blwyddyn
- **18% o gartrefi** yn peri risg i iechyd
- **50,000 yn fwy o achosion diabetes** yn ddisgwyliedig mewn 10 mlynedd
- **3,845 o farwolaethau bob blwyddyn ar gyfartaledd oherwydd ysmygu** (tair gwaith yn uwch yn y cymunedau tlotaf)
- **1 plentyn o bob 4 dros bwysau** erbyn diwedd y flwyddyn ysgol gyntaf
- **1 o bob 4 plentyn ym mlwyddyn 1 yn yr ysgol yn dioddef o bydredd dannedd** (dros 1 o bob 3 yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig)

Gallwn wneud yn well. Gall Llywodraeth nesaf Cymru wneud gwahaniaeth go iawn.

4 St Andrews Place, London NW1 4LB
E-bost: policy@fph.org.uk Ffôn: + 44 (0) 203 523 0800 Gwefan: www.fph.org.uk
Rhif Cofrestru'r Elusen: 263894

Sut i ddefnyddio'r canllaw hwn

1. Darllen maniffestos pleidiau
2. Defnyddio'r rhestr wirio isod - ticio wrth fynd ymlaen:
    - **3 – Ymrwymiad cryf** (Polisi clir gyda chyllid)
    - **2 – Ymrwymiad gwan** (Wedi'i grybwyll ond yn amwys)
    - **1 – Heb ei grybwyll** (Ddim yn y maniffesto)
3. Cymharu canlyniadau – pa blaid sydd â'r ymrwymiadau cryfaf?

Y 10 Blaenoriaeth Uchaf ar gyfer Iechyd

Dyma'r polisïau hyn sy'n gwneud y gwahaniaeth mwyaf. Canolbwyntiwch yma yn gyntaf.

Polisi	Beth mae hyn yn ei olygu	Plaid 1	Plaid 2	Plaid 3	Plaid 4
1. Lleihau tlodi plant	Mwy o blant yn cael digon i fwyta, cartrefi cynnes, cyfleoedd				
2. Cyflog byw gwirioneddol	Cyflogau sy'n talu costau byw				
3. Mwy o dai fforddiadwy	Adeiladu mwy o gartrefi, defnyddio mwy o eiddo, yn enwedig tai cymdeithasol				
4. Prydau ysgol iach am ddim	Parhau i ddarparu prydau a brecwast am ddim mewn ysgolion cynradd, a phrydau maethlon i bob plentyn				
5. Symud cyllideb y GIG i ofal ataliol	Mwy o wario ar gadw pobl yn iach				
6. Gwell trafnidiaeth gyhoeddus gynaliadwy	Llwybrau haws, rhatach a chyfleus i'r rhai sydd fwyaf eu hangen, am ddim i bobl ifanc				
7. Gwneud bwyd iach yn fforddiadwy	Dewisiadau iach yn hawdd eu prynu, rhoi'r gorau i dargedu plant, rhoi'r gorau'n raddol i hysbysebu bwyd sothach				

8. Stopio tybaco a lleihau niwed alcohol	Polisïau a rheoliadau i helpu'r rhai sy'n ysmygu/fepio/yfed yn niweidiol i roi'r gorau iddi ac atal plant rhag dechrau o gwbl				
9. Mwy o feddygon teulu, deintyddion y GIG ac iechyd a gofal cymdeithasol cymunedol	Gofal yn nes at y cartref: parhad gofal ataliol, cydlynol				
10. Mannau gwyrdd a glas i bawb	Llawer o barciau, coed, meysydd chwarae, glan y môr neu ddyfrffyrdd. Yn agos at eich cartref				

Rhestr Wirio – Polisi Llawn

Plant a theuluoedd

Mae blynyddoedd cynnar plant yn siapio eu bywydau cyfan. Drwy gael polisïau da yma gellir atal problemau am ddegawdau.

Polisi	Beth mae hyn yn ei olygu	Plaid 1	Plaid 2	Plaid 3	Plaid 4
Lleihau tlodi plant	Rhoi digon i bob teulu i fod yn iach				
Cymorth i rieni	Cymorth gyda gofal plant, gwaith hyblyg				
Ymwelwyr iechyd i deuluoedd	Gwiriadau rheolaidd, cymorth ychwanegol i'r rhai sydd ei angen fwyaf				
Lleihau trawma yn ystod plentyndod	Atal camdriniaeth, cymorth i atal argyfyngau, cefnogi teuluoedd mewn argyfwng, cymorth lles meddyliol				
Cefnogi plant ag anghenion ychwanegol	Gwell adnoddau ar gyfer ADY (anghenion dysgu ychwanegol) ac anableddau)				
Prydau ysgol iach am ddim	Parhau i ddarparu prydau a brecwast am ddim mewn ysgolion cynradd, a phrydau maethlon i bob plentyn				

Gwaith ac incwm

Mae incwm digonol a rôl ystyrlon yn eich helpu i gynnal eich iechyd. A chefnogwch eich teulu a'ch cymuned.

Polisi	Beth mae hyn yn ei olygu	Plaid 1	Plaid 2	Plaid 3	Plaid 4
Cyflog byw gwirioneddol	Mae gan bawb ddigon i fod yn iach				
Helpu pobl i aros mewn gwaith/dychwelyd i'r gwaith	Cefnogaeth ar gyfer salwch tymor hir				
Lleihau costau byw	Biliau is, hanfodion fforddiadwy				
Cydraddoldeb yn y gweithle	Cau bylchau cyflog (rhywedd, ethnigrwydd, anabledd) a galluogi amrywiaeth yn y gweithlu				
Gwerthfawrogi rolau di-dâl	Cefnogi gofalwyr a gwirfoddolwyr				

Tai a thrafnidiaeth

Mae tai a thrafnidiaeth o ansawdd da yn diogelu iechyd corfforol a meddyliol yn y tymor hir

Polisi	Beth mae hyn yn ei olygu	Plaid 1	Plaid 2	Plaid 3	Plaid 4
Mwy o dai fforddiadwy	Adeiladu mwy o gartrefi, defnyddio mwy o eiddo, yn enwedig tai cymdeithasol				
Gwell cartrefi rhentu preifat	Cartrefi rhentu mwy diogel a chynhesach gyda thenantiaethau diogel				
Llwybrau cerdded a beicio diogel	Llwybrau troed a lonydd beiciau wedi'u cynnal a'u cadw'n dda. Gorfodi dim parcio ar y palmant				
Gwell trafnidiaeth gyhoeddus gynaliadwy	Llwybrau haws, rhatach a chyfleus i'r rhai sydd fwyaf eu hangen, am ddim i bobl ifanc				
Cynnal y terfyn cyflymder o 20mya	Cadw'r polisi cyfredol ar waith i leihau marwolaethau ac anafiadau, a lleihau costau yswiriant cerbyd				

4 St Andrews Place, London NW1 4LB
E-bost: policy@fph.org.uk Ffôn: + 44 (0) 203 523 0800 Gwefan: www.fph.org.uk
Rhif Cofrestru'r Elusen: 263894

Iechyd a Gofal Cymdeithasol

Mae’r GIG yn gwario’r rhan fwyaf o arian yn trin pobl ar ôl iddynt fynd yn sâl. Mae angen inni wario mwy ar atal salwch.

Polisi	Beth mae hyn yn ei olygu	Plaid 1	Plaid 2	Plaid 3	Plaid 4
GIG am ddim i bawb	Cadw'r GIG yn wasanaeth am ddim a ariennir yn gyhoeddus				
Gofal iechyd a chymdeithasol hygyrch ac o ansawdd da i bawb	Gwneud mynediad yn deg i bawb, a rhoi’r arian lle mae’r anghenion				
Mwy o feddygon teulu, deintyddion y GIG ac iechyd a gofal cymdeithasol cymunedol	Gofal yn nes at y cartref: gofal ataliol, cydlynol a pharhad gofal drwy ragor o gyllid, staffio ac adeiladau				
Symud cyllideb y GIG i ofal ataliol	Mwy o wario ar gadw pobl yn iach				
Rhoi'r gorau i dybaco	Polisïau a rheoliadau i helpu’r rhai sy’n ysmygu/fepio i roi’r gorau iddi ac atal plant rhag dechrau o gwbl				
Lleihau niwed alcohol	Polisïau a rheoliadau i helpu pobl i leihau’r defnydd o alcohol a niwed i eraill				
Gwneud bwyd iach yn fforddiadwy	Dewisiadau iach yn hawdd i’w prynu, rhoi’r gorau i dargedu plant, rhoi’r gorau i hysbysebu bwyd sothach yn raddol				

Yr hinsawdd a’r amgylchedd

Mae newid yn yr hinsawdd yn effeithio ar iechyd drwy lifogydd, prinder bwyd, ac ansawdd aer gwael.

Polisi	Beth mae hyn yn ei olygu	Plaid 1	Plaid 2	Plaid 3	Plaid 4
Diogelu rhag niwed yn sgil yr hinsawdd	Amddiffynfeydd llifogydd, cynlluniau tywydd poeth				
Diogeledd bwyd	Pawb yn gallu cael gafael ar fwyd maethlon				
Datgarboneiddio	Symud tuag at drafnidiaeth ac ynni carbon isel				
Mannau gwyrdd a glas i bawb	Llawer o barciau, coed, meysydd chwarae, glan y môr. Yn agos at eich cartref				

Gwneud eich penderfyniad

Edrychwch ar eich rhestr wirio:

- Pa blaid sydd â'r **ymrwymiadau** cryfaf?
- Pa feysydd sydd bwysicaf i chi a'ch teulu?
- A yw'r addewidion yn cynnwys cyllid a chynlluniau?

Cofiwch: Mae polisïau iechyd da yn arbed arian yn y tymor hir drwy gadw pobl allan o'r ysbyty.

Cwestiynau i'w gofyn i ymgeiswyr

1. "Sut byddwch chi'n lleihau tlodi plant yng Nghymru?"
2. "Beth yw eich cynllun i symud gwariant y GIG tuag at ataliaeth?"
3. "Sut byddwch chi'n gwneud yn siŵr bod pawb yn gallu fforddio cartref iach?"
4. "O ble daw'r arian?"

Rhagor o wybodaeth

- Sut mae Etholiadau'r Senedd yn gweithio Etholiadau Cymru 2026: Senedd Cymru | Sefydliad y Llywodraeth
- **Maniffestos pleidiau:** Mae'r rhain ar gael ar wefan pob plaid

- **Tystiolaeth:**
  - Arbenigedd proffesiynol aelodau Cyfadran Iechyd y Cyhoedd yng Nghymru
  - Iechyd Cyhoeddus Cymru Gweithio gyda'n gilydd ar gyfer Cymru Iachach: Pum blaenoriaeth polisi
- Ysgrifennwyd y cyflwyniad gyda chymorth AI (Copilot) ond ni ddefnyddiwyd AI i helpu i lunio cynnwys y polisïau ac mae'n deillio'n llwyr o gyfraniadau aelodau'r Gyfadran

---

4 St Andrews Place, London NW1 4LB
E-bost: policy@fph.org.uk Ffôn: + 44 (0) 203 523 0800 Gwefan: www.fph.org.uk
Rhif Cofrestru'r Elusen: 263894

Mae eich pleidlais yn bwysig.
Defnyddiwch eich pleidlais i ddewis iechyd gwell i Gymru.

Mae Cyfadran Iechyd y Cyhoedd yn sefydliad aelodaeth o weithwyr proffesiynol iechyd y cyhoedd ac yn elusen gofrestredig. Barn y Gyfadran yng Nghymru a roddir yma. Rydym yn annibynnol ar unrhyw Lywodraeth neu blaid wleidyddol.

4 St Andrews Place, London NW1 4LB
E-bost: policy@fph.org.uk Ffôn: + 44 (0) 203 523 0800 Gwefan: www.fph.org.uk
Rhif Cofrestru'r Elusen: 263894